

Svi njegovi suradnici i učenici, kao i brojni prijatelji i kolege, osjećaju istinski gubitak što među nama više nema jednog takvog čovjeka i prijatelja posvećenog zajedničkom znanstvenoistraživačkom cilju, kao što je bio dr. Stjepan Vidaček.

Želio bih na kraju spomenuti nekoliko kratkih izvadaka iz telegrama sućuti upućenih tugujućoj obitelji u povodu njegove smrti. Doktor Simon Folkard (Velika Britanija), čovjek koji je usko surađivao sa Stjepanom Vidačekom, naveo je da je Stjepanova smrt kraj jednog razdoblja koje je na području znanstvenog djelovanja dr. Vidaček obilježio. Doktor Donald I. Tepas (Sjedinjene Američke Države) ističe da je Stjepan Vidaček bio čvrsta osoba, da je obavio izvanredna istraživanja pod teškim uvjetima te da je bio privilegij poznavati takvog čovjeka koji je zdušno služio znanosti i svojoj zemlji. Alexander Wedderburn (Velika Britanija) za Stjepana Vidačeka kaže da je bio velik čovjek, kreativan, profesionalan i inovativan te da je svijet njegovim životom i radom mnogo dobio, a ostao siromašniji njegovom smrću. Doktor Kazutaka Kogi (Japan) ističe da je dr. Vidaček svojim istraživanjima koja su se odnosila na noćni rad i rad u smjenama mnogo pridonio takvim istraživanjima na međunarodnom planu.

Marko Šarić

RADOVAN PLEŠTINA (1934.-2006.)

Radovan Pleština rođen je 1934. u Splitu. Školovao se u tom gradu. Maturirao je u ljeto 1953. kao đak poznate Klasične gimnazije. U toj se gimnaziji nije učila samo helenistika. Postojale su i vrlo važne usmjerenosti u prirodnim znanostima. Tako je, primjerice, djelovala vrlo aktivna skupina "prirodnjaka" okupljenih u tada zvanom "Prirodnom kružoku", koji je Radovan Pleština vodio više godina. U okviru te aktivnosti, kako je istakao u jednom autobiografskom tekstu, Radovan Pleština je sebi uvratio u glavu da ga zanimaju jedino biomedicinske znanosti, a medicinski studij mu je obćavao da se tomu u budućnosti može posvetiti.

Nakon uspješno položenog prijamnog ispita, medicinski studij upisao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Diplomirao je godine 1960. Nakon obavljenog obveznog liječničkog staža radio je u bolnici u Slavonskom Brodu. U vrijeme djelovanja na Odjelu za unutarnje bolesti te bolnice susretao se s bolesnicima koji su dolazili s neobičnom bolešću,

tada još nedefiniranog imena. Nazivali su je po mjestu odakle su najviše potjecali "kobaška bolest". U kasnijem njegovu profesionalnom životu, kada se od rada u općoj medicinskoj praksi na terenu, koji mu je - kako je i sam govorio - pružao veliko zadovoljstvo, osobnu satisfakciju pa i financijsku sigurnost, odlučio na znanstveni rad, ta je bolest postala značajno zastupljena u njegovu istraživačkom djelovanju.

Godine 1965., nakon prijave na natječaj objavljen u dnevnom tisku za radno mjesto asistenta u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, u Zagrebu primljen je na rad u toj znanstvenoj ustanovi, u Laboratorij za toksikologiju. Taj je laboratorij vodio u to vrijeme Milutin (Krešo) Vandekar. Tako je od medicinara praktičara, kako je sam volio reći, postao "laboratorijski čovjek". Godine 1982. preuzeo je vodstvo te jedinice Instituta. U međuvremenu je magistrirao (1968.). A doktorat medicinskih znanosti s područja toksikologije obranio je na Sveučilištu u Zagrebu 1973. godine. Godine 1976. habilitirao se na zagrebačkome Medicinskom fakultetu na Katedri za patofiziologiju, a 1979. postaje izvanredni te 1986. redoviti profesor na istoj Katedri.

Laboratorij za toksikologiju Instituta postao je suradna jedinica Svjetske zdravstvene organizacije (SZO). Pretežno su se testirali novi pesticidi. Ranih sedamdesetih započelo se s istraživanjem balkanske endemske nefropatije, bolesti s kojom se Radovan Pleština sreo još u vrijeme svog djelovanja kao liječnika u Slavonskom Brodu i koja je već tada zaokupila njegovu pažnju. Istraživanja su sada bila usmjerena na moguću ulogu otrova plijesni, koji se zajednički nazivaju mikotoksini. Iako je ta bolest ostala narazjašnjene etiologije, mikotoksinska pretpostavka čini se najvjerojatnijim objašnjenjem. U svakom slučaju, istraživanja koja su obavljena i preporuke koje su tijekom tih istraživanja davane stanovništvu i lokalnim organima vlasti na područjima zahvaćenim bolešću u smislu poboljšanja općih higijenskih uvjeta života i ishrane, unapređenju stokiranja hrane, posebno kukuruza i borbe protiv plijesni, bili su popraćeni pozitivnim trendovima sa smanjenjem incidencije te bolesti.

Još u vrijeme rada u Laboratoriju za toksikologiju Radovan Pleština djelovao je kao konzultant SZO-a za testiranje novih pesticida. Od 1978. do 1987. bio je ekspert SZO-a za biologiju vektora. Godine 1987., nakon objavljenog javnog natječaja za znanstvenog suradnika / toksikologa, Radovan Pleština bio je izabran, u konkurenciji 35 kandidata, za rad najprije u Odjelu za suzbijanje prenositelja bolesti, a zatim u Odjelu za zaštitu zdravlja povezanim s okolišem, SZO.

Ranija suradnja sa SZO-om pomogla mu je u brzom uklapanju u rad koji je bio usmjeren u aktivnosti za sigurnu primjenu pesticida i u javnom zdravstvu i u poljoprivredi. U okviru tih aktivnosti Radovan Pleština je posjetio osamdesetak zemalja u vezi s poslovima na unapređenju relevantne legislative i njezine praktične primjene te izobrazbe kadrova; mahom se radilo o zemljama u razvoju.

Tijekom rada u Ženevi, u Međunarodnom programu za kemijsku sigurnost, osim spomenutih terenskih radova Radovan Pleština se suočavao i s problemom napada na uporabu pesticida s gledišta znanstveno neargumentiranih stavova o njihovu štetnom djelovanju na zdravlje ljudi ili na okoliš te s druge strane stavova predstavnika vrlo profitabilne industrije pesticida koji su se, dakako, tomu suprotstavljali. Valjalo je polaziti sa znanstveno utemeljenih spoznaja da su pesticidi i dalje nužni u suzbijanju prenosilaca nekih masovnih bolesti (malarije, onkocercioze, bolesti spavanja, denge, filarijaze i drugih), u povećanju proizvodnje vlakana za odjeću (pamuk), ali da se moraju primjenjivati razborito uz poštivanje svih mjera opreza kako bi se izbjegle neželjene posljedice.

Nakon završetka svog radnog vijeka u SZO-u, Radovan Pleština doživio je ne samo formalnu i uobičajenu zahvalu za rad kao redoviti znanstveni suradnik SZO-a već i priznanje za pomoć i suradnju tijekom punih 30 godina kada je kao voditelj Referalnog centra za testiranje pesticida SZO-a i odlazio na teren kao savjetnik i član skupina eksperata u raznim toksikološkim aktivnostima. Sva je ta djelatnost bila pod imenom i okriljem njegove matične ustanove – Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada.

Odlaskom iz SZO-a, Radovan Pleština ponovo je do svog umirovljenja reaktivirao svoj položaj u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, obnavljanjem izbora za znanstvenog savjetnika i radnim odnosom u Jedinici za toksikologiju.

Kada je riječ o ukupnom djelovanju R. Pleštine i njegovu radnom doprinosu, treba posebno naglasiti još jednu važnu aktivnost koju je on obavljao. Bio je dugogodišnji urednik *Arhiva za higijenu rada i toksikologiju*. Tu je dužnost preuzeo još 1974. godine i obavljao je do kraja 2004. godine, nakon čega je ostao u *Arhivu* kao član Savjetodavnog odbora.

I u vrijeme njegova izbjivanja s Instituta za boravka na radu u SZO-u, uz pomoć ekipe koja je radila za *Arhiv*, posebno prof. Nede Banić, *Arhiv* je redovito izlazio i odigrao je važnu ulogu u poticanju istraživačkog rada na području medicine rada i zdravstvene ekologije, odnosno širenju znanja na tim područjima. Suradnici Instituta i skupina oko *Arhiva* bili su okosnica u provedbi organizacije XIX. međunarodnog kongresa medicine rada koji je održan 1978. godine u Dubrovniku. *Arhiv* i njegovo uredništvo preuzeli su tešku obvezu pripreme tiskanog materijala, od programa Kongresa, knjige s otprilike 700 sažetaka radova, pa do objavljivanja četiriju knjiga Zbornika *in extenso* tekstova u suplementu *Arhiva*. Radovan Pleština bio je urednik tog izdavačkog pothvata.

U okviru opisanih aktivnosti Radovana Pleštine, odnosno u njegovu vrlo uspješnom životnom opusu, razumije se da treba spomenuti brojne objavljene publikacije koje su nastale kao rezultat njegovih istraživanja te njegovu djelatnost kao sveučilišnog nastavnika.

Radovan Pleština autor je opsežnog poglavlja o pesticidima u najnovijoj knjizi *Medicina rada i okoliša*, koja je objavljena 2002. godine u izdanju Medicinske naklade.

Smrću Radovana Pleštine suočeni smo odlaskom s naše znanstveno-stručne i društvene scene vrlo istaknute ličnosti i izvanrednog čovjeka i prijatelja. Njegov rad i djelo koje je ostvario i koje nam je ostavio nadživjet će njegovu preranu smrt.

Marko Šarić